

Берило О. Г. – аспірант наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ХВОРОМУ МЕДИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ У ПЕРІОД КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Для належного розвитку як суспільства, так і держави важливе значення мають трансформаційні зміни в усіх його сферах. Найбільш важливі суспільні відносини (зокрема сфера життя і здоров'я) охороняються законодавством. Відповідно до ст. 25 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 р., кожна людина має право на медичний огляд і необхідне соціальне обслуговування [1]. Гостро постає питання про якість медичних послуг, зокрема про надання медичної допомоги хворим медичними працівниками.

У листі Департаменту конституційного, адміністративного та соціального законодавства управління Міністерства юстиції України від 20 червня 2011 р. «Про відповідальність медичних працівників» на основі емпіричного аналізу зазначено, що більшість медичних працівників та навіть керівників закладів охорони здоров'я мають поверхове уявлення про юридичну відповідальність, яка встановлена чинним законодавством за правопорушення у сфері охорони здоров'я. Знання щодо підстав, видів і можливих наслідків юридичної відповідальності, з одного боку, дисциплінує медичних працівників, а з іншого – зменшує ймовірність безпідставного притягнення їх до відповідальності.

З метою забезпечення більш ефективної реалізації законодавства щодо попередження злочинів та ненадання допомоги хворому медичним працівником кримінальне законодавство охороняє права осіб через кримінально-правову заборону, передбачену у ст. 139 Кримінального кодексу (КК) України.

Крізь призму історичного розвитку зазначеної норми можна простежити як виникали, розвивалися та удосконалювалися суспільні відносини щодо відповідальності

за ненадання допомоги хворому медичним працівником, а також визначити від чого потрібно відмовитися, а що нового запозичити. Необхідно враховувати соціальні та економічні умови в яких виник, розвивався та реалізовувався об'єкт дослідження. Тому під час дослідження історичного розвитку кримінальної відповідальності за ненадання допомоги хворому медичним працівником необхідно визначитися з критеріями періодизації.

З давніх часів діяльність медиків у різні історичні періоди визначалася як рівнем розвитку держави та суспільного ладу, так і наявними в ньому рівнем правосвідомості, релігійними поглядами, а також досягненнями у сфері медичної науки та практики. На формування кримінального законодавства Київської Русі вплинуло візантійське, німецьке та скандинавське законодавство [7, с. 110]. Про злочинні діяння і покарання медиків наявні згадки ще у таких пам'ятках права, як Закони вавилонського царя Хаммурапі (XX ст. до н. е.) [2, с. 167–190], Закони Хеттської держави (XII ст. до н. е.) тощо [5, с. 10; 6]. Злочини в ті стародавні часи карали за принципом «талліона» («смерть за смерть», «око за око»), тобто особі у вигляді покарання мали спричинити аналогічну шкоду, яка була ним завдана потерпілому. Однак у зазначених пам'ятках права не передбачалася відповідальність за бездіяльність лікарів (тобто ненадання допомоги хворому лікарями), лише за неналежне надання певних медичних послуг (ст. 218–220 Закону вавилонського царя Хаммурапі) [2, с. 184]. Покарання за такі діяння передбачалися у вигляді тілесних ушкоджень (відрубубвання руки) або у вигляді штрафу (грошова компенсація у розмірі половини покупної ціни раба, якому спричинена шкода). Перші згадки про ненадання медичним працівником допомоги хворому з'явилися у Римському праві [5, с. 10]. На основі викладеного можна дійти висновку, що в історичному аспекті питання про відповідальність медичних працівників безпосередньо пов'язано з моментом виникнення медицини та її юридичним закріпленням як такої у нормативно-правових актах того часу.

Першою систематизованою письмовою історичною пам'яткою законодавства, яка дійшла до наших часів, стала «Руська правда».

Якщо проаналізувати законодавство Київської Русі, то в його нормах відображалися питання щодо організації охорони здоров'я, тобто були представлені положення, які з позиції норм

сьогоднішнього законодавця можна трактувати як «забезпечення і захист прав громадян на охорону здоров'я і надання медичної допомоги» і навіть «захист прав пацієнтів» [4, с. 25–29]. Це можна трактувати як передумови регулювання надання медичної допомоги та відповідальності за її неналежне надання.

Осіб, які займалися лікувальною справою, що була дозволена церквою, зараховували до святих: «в числе людей церковних стоят лечец, или врач, и прощеник» [3]. У церковних уставах князя Володимира містилися загальні положення лікування хворих та надання їм медичної допомоги в умовах монастирських лікарень. Це було зумовлено тим, що зазначена діяльність як і медицина загалом потребувала врегулювання відповідно до етапу своєї еволюції та необхідності законодавчого нормативного закріплення.

Отже, особливістю кримінального законодавства в частині відповідальності за ненадання допомоги хворому медичним працівником за часів Київської Русі є:

- юридичне закріплення медичної діяльності як такої у нормативно-правових актах того часу;
- закріплення норм щодо регулювання надання медичної допомоги та відповідальності за її неналежне надання;
- умовна диференціація надання медичної допомоги на три види: а) народна – регулювалася морально-етичними нормами та звичаями; б) монастирська – базувалася на положеннях Церковного Уставу Володимира Святославовича; в) світська – регулювалася нормами «Руської правди» (передбачалася відповідальність лікарів за порушення встановлених норм).

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kr-admin.gov.ua/mol/molod/2.pdf>. – Назва з екрана.
2. История Древнего Востока. Тексты и документы : учеб. пособие / под ред. В. И. Кузищина. – М. : Высшая школа, 2002. – 679 с.
3. История Русской Церкви в период совершенной зависимости ее от константинопольского патриарха. – Т. 1. – Состояние Русской Церкви от первого ее митрополита Святого Михаила до избрания митрополита Илариона (988–1051)

[Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://azbyka.ru/otechnik/Makarij_Bulgakov/istorija-russkoj-tserkvi/2/. – Загл. с экрана.

4. Исхаков Э. Р. Особенности обеспечения и защиты прав граждан на охрану здоровья и медицинскую помощь, а также прав пациентов в нормативно-правовых актах допетровской Руси / Э. Р. Исхаков, С. Г. Аксенов // История государства и права. – 2012. – № 20. – С. 25–29.

5. Пашиян Г. А. Профессиональные преступления медицинских работников против жизни и здоровья / Г. А. Пашиян, И. В. Ившин – М. : Медицинская книга, 2006. – 196 с.

6. Хеттские законы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/hett.htm/>. – Загл. с экрана.

7. Wieszynsky J. The Frontier in Early Russian History. The Russian Review / J. Wieszynsky. – N.-Y., 1972. – № 2. – 110 p.